

Hamdullah Suphi Tanrıöver (1885-1966)

Hamdullah Suphi Tanrıöver

1885 yılında İstanbul-Aksaray'da Suphi Paşa Konağı'nda doğdu. İlk Maarif Nazırı Abdülatif Sami Paşa'nın torunu, altıncı Maarif Nazırı Abdülatif Suphi Paşa'nın oğludur. Amcası Samipaşazâde Sezaî Bey de dönemin ünlü edebiyatçıları arasındadır. İlk öğrenimini Kısıklı, Altuni-zade ve Numûne-i Terakkî mekteplerinde yaptı. 1904'te Galatasaray Lisesinden mezun oldu. 1905'te Reji İdaresinde görev aldı. 1907'de Defter-i Hâkânî Yazı İşleri Kalemine geçti. 1908'de Ayasofya Rüştüyesinde Fransızca ve Medenî Bilgiler dersi vermeye başladı. Güzel konuşma ve yazma alanında kendisini geliştirdi. Bu dönemde yazdığı şiirlerini Şurâ-yı Ümmet, Servet-i Fünûn, Resimli Kitap, Musavver Muhit, Resimli Roman gibi gazete ve dergilerde yayımladı. Fecr-i Âti topluluğu içinde yer aldığı Meşrutiyet yıllarında, Davul adlı mizah gazetesinin başyazarlığını yaptı. 25 Mart 1912'de resmen kurulan Türk Ocaklarının tüm ülkede örgütlenmesinde etkin rol oynadı. Ocakların I. Kurultayı'nda (28 Kasım-5 Aralık 1913) başkanlığa seçildi. Ocakları, "Türkün gören gözü, duyan kulağı, uyanık vicdanı" olarak tanımladı. "Aziz Ocaklı'ya" nutku ile üyelerine ulaşacakları hedefi gösterdi. Ocakların "çarpan kalbi" oldu. 1913'ten itibaren Darülfünûn Edebiyat Fakültesinde Türk Edebiyatı, Eğitim Bilimi ve Estetik (Hikmet-i Bedâyi) derslerini verdi. Aynı yılın Ağustos ayında Trakya ve Edirne'nin Osmanlı egemenliği altında kalmasını istemek ve Bulgar zulmünü Avrupa'ya anlatmak üzere oluşturulan kurul üyeliğine seçildi; Viyana, Roma, Paris ve Londra'ya gitti. 1917'de Ayşe Saide Hanım ile evlendi. 1918 yılında Bahriye Nazırı Cemal Paşa tarafından verilen iki aylık balayı iznini kullanmak için gittiği Almanya'da, savaş nedeniyle yollar kapandığı için, on bir ay kaldı. I. Dünya Savaşı sonunda ülkeye döndü. İzmir'in işgalinin ardından, 30 Mayıs 1919 ve 13 Ocak 1920'de Sultanahmet'te yapılan mitinglerde halkı birlik olmaya çağırdı. Bağımsızlık isteğini vurguladı. İstanbul, Edirne ve İzmir'in çoğunluğu Türk ve Müslüman olan doğu ve güneydoğu illerinin Türkiye'den ayrılamayacağını belirtti. Coşku ve heyecan dolu bu nutuklar nedeniyle İngilizlerin suikast girişimi ile yüz yüze geldiyse de yılmadı, ulusal direnişin oluşturulması için mücadelesini sürdürdü. Osmanlı Meclis-i Mebusanının son dönemi için yapılan seçimlere Millî Türk Fırkası listesinden girdi. Saruhan ve Antalya'dan milletvekili seçildi. Antalya'yı tercih etti. Mecliste yaptığı konuşmalarla dikkatleri millî mücadele üzerine çekti. 22 Ocak 1920'de "Anadolu'da vatan müdafaası için ortaya çıkmış olan Kuva-yı

Milliye'yi tanıdığımızı, millî hareketi tasvip ettiğimizi ve bu harekete istinat etmekte olduğumuzu dünyaya karşı ilan edelim." diyerek Anadolu'daki soylu direnişin desteklenmesini savundu. Mustafa Kemal Paşa'yı "*çoban yıldızı*"na benzetti. İngiliz basınında "*Asya Kundakçıları*" diye nitelenen Türk Ocaklarının İstanbul merkezinin 9 Mart 1920'de İngilizlerce basılması üzerine aynı gün Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgrafla işgal haberini verdi. Ondan işgalin itilaf Devletleri nezdinde protesto edilmesi yanıtını aldı. İstanbul'un işgalinin ardından İngilizlerin tutuklayacakları millîciler arasında yer aldığı için Anadolu'ya geçmeye karar verdi. 17 Mart'ta İstanbul'dan ayrıldı. "*Ahmet Kemal*" takma adı ile 8 Nisan 1920'de Ankara'ya geldi. Mustafa Kemal Paşa ile ilk karşılaşmasında "*bir dosta kavuştuğu*" izlenimini edindi. Mustafa Kemal de onu Anadolu'da görmekten duyduğu mutluluğu dile getirdi. Hakimiyet-i Milliye gazetesinde millî mücadeleyi savunan yazılar kaleme aldı. 23 Nisan 1920'de açılan TBMM'ye Antalya'dan milletvekili olarak katıldı. 25 Nisan'da Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında oluşturulan geçici İcra Encümeninde yer aldı. Bu görevini 3 Mayıs 1920'de İcra Vekilleri Heyeti'nin oluşturulmasına kadar sürdürdü. 1 Mayıs'ta Meclis'in amacını halka ve İslam dünyasına açıklamak üzere bir bildiri yayımlanması önerisi TBMM'de kabul edildi. İstanbul I. Divan-ı Harbi Örfisinin "*Kuva-yı Milliye namı altında çıkan fitne ve fesadın*" hazırlayıcı ve teşvikçilerinden olduğu gerekçesi ile 6 Haziran 1920'de gıyabında verdiği idam kararı 15 Haziran'da Padişah tarafından onandı. 7 Haziran 1920'de kurulan Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğüne atandı. 19 Ağustos'ta bu görevinden ayrıldı. 16 Aralık 1920'de Maarif Vekilliği'ne seçildi. 12 Kasım 1921'e kadar sürdürdüğü bu görevi sırasında hangi dinden olursa olsun bütün çocuklar için tek tip okullar açılmasını savundu. "*Anadolu mücadelesinin mühim bir sahifesi*" olarak nitelediği ve Meclis kürsüsünden okuduğu Mehmet Akif (Ersoy)'e ait şiirin "*İstiklal Marşı*" olarak benimsenmesinde etkin rol oynadı. Şiir, Genel Kurul'da görüşülerek 12 Mart 1921'de kabul edildi. 15 Temmuz 1921'de Ankara'da kadın ve erkek yaklaşık iki yüz elli öğretmenin katıldığı Maarif Kongresi'ni topladı. Kongrede, yeni Türkiye Devleti'nin millî eğitim ilkelerinin saptanmasını sağladı. Türk ordusunun; İnönü önlerinde kazandığı ikinci zaferin ardından, Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine İsmet Paşa'ya çekilen telgrafı kaleme aldı. TBMM Ordularının Sakarya'nın doğusuna çekildiği bunalımlı günlerde, Meclis'te "*...Reisimizin bir defa yanılmamış olan muhakemesini, zekâsını ve iradesini Türk vatanı lehine terazinin gözüne koymak zamanı gelmiştir...*" diyerek Mustafa Kemal Paşa'nın başkomutanlığını destekledi. Ülkenin işgalden arındırılması üzerine oluşturulan Tahkik-i Mezalim Heyetinde yer aldı. Bu görevi sırasında Kız Muallim Mektebinde gizlice topladığı kadınlara çalışmalarının zorunluluğunu öğütledi. Büyük zaferin ardından Türk Ocaklarının yeniden örgütlenmesine hız verdi. II. Dönem TBMM'ye İstanbul milletvekili olarak katıldı. 4 Mart 1925'te ikinci kez Millî Eğitim Bakanlığı'na seçildi. 20 Aralık 1925'e kadar sürdürdüğü bu görevinde Türkiye'de müzeciliğin gelişmesi için çaba sarf etti. Ankara Etnografya Müzesinin temellerinin atılmasını sağladı. III. Dönemde İstanbul'dan milletvekili seçildi. 10 Nisan 1931'de toplanan kurultayda Türk Ocaklarının kapatılmasına karar verilmesi onu derinden etkiledi. 4 Mayıs 1931'de yapılan IV. Dönem seçimlerine katılmadı. 12 Haziran 1931'de Bükreş'e Birinci Sınıf Elçi olarak atandı. 28 Haziran'da Büyükelçiliğe yükseltildi. 8 Ağustos 1931'da bu sıfatla Romanya Kralı'na yeni güven mektubunu sundu. 1934 tarihli Soyadı Kanunu ile Atatürk tarafından kendisine "*Tanrıöver*" soyadı verilen Hamdullah Suphi, büyükelçilik görevi süresince Dobruca köylerinde yaşayan Gagauz Türkleri ile ilgilendi. Onlar için Türkçe öğreten okullar açılmasını, kimi öğrencilerin eğitimlerini Türkiye'de sürdürmelerini sağladı. Balkan ve I. Dünya Savaşı'nda Romanya topraklarında şehit düşen 2174 şehit için Bükreş'te bir Türk Mezarlığı yaptırdı. II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye ile Romanya arasındaki ilişkilerin gelişmesinde ve Türkiye'nin savaşa girmeme politikasının uygulanmasında bürokrat olarak başarılı hizmetlerde bulundu. Bükreş Üniversitesi Senatosu'nca kendisine fahrî doktorluk unvanı verildi. 13 yılı bulan büyükelçilik görevinden 5 Aralık 1944'te ayrılarak İstanbul'a döndü. 1945 yılında yapılan ara seçimde İçel'den aday gösterilerek milletvekili seçildi. 1946 seçimlerinde İstanbul'dan milletvekili oldu. 1947 yılı yazında ABD Hükûmeti'nin

çağrılısı olarak konferanslar vermek üzere Amerika'ya gitti. Eisenhower ile yaptığı görüşmede kendisine yöneltilen "Türkiye bir Sovyet saldırısı karşısında ne yapmayı düşünüyor?" sorusuna "Türkiye'nin bir Rus saldırısına uğraması hâlinde Amerika ne yapmayı düşünür?" sorusu ile yanıt verdi. İktidar Partisinin 17 Kasım-4 Aralık 1947 tarihleri arasında yapılan 7. CHP Kurultayı'nda Halkevleri'nin "Türk milliyetçiliğinin Ocağı" yapılması önerisi, "laiklik" maddeleri görüşülürken yaptığı açıklamalar, Türk büyüklerinin türbelerinin açılması ve Türk gençliğine partiler üstü kaynaştırıcı bir milliyet duygusunun verilebilmesi için Halkevleri'nin ve Halkodaları'nın tüzüklerinde değişiklik yapılması isteği bazı milletvekillerinin tepkisine yol açtı. Bu gelişmeler üzerine parti ile bağlarını kopardı. Türk Ocaklarını yeniden açmak için yaptığı çalışmalara hız verdi. 10 Mayıs 1949'da yaşamının sonuna dek başkanlığını yürüteceği Türk Ocaklarını yeniden canlandırdı. 1950 seçimlerinde Manisa'dan bağımsız milletvekili seçildi. X. Dönemde yerini korudu. 1957'de Siyasal hayattan çekildi. 10 Haziran 1966'da 81 yaşında öldü. Meclis kürsüsünde yaptığı ateşli konuşmaları, basında yer alan coşkun yazıları, vekilliği döneminde attığı cesur adımları ve ismi ile özdeşleşen, Türk Ocaklarındaki özverili çalışmaları ile Atatürk İhtilâli'nin önde gelen isimlerinden olan Hamdullah Suphi Tanrıöver, Atatürk'ün "en güzel eserini" şöyle tanımladı: "Yaratmaya davetli olduğu en mübarek eser, yarın kalbi müsterih olarak, kurtardığı vatani ve yaptığı muhteşem inkılâbı ellerine emanet edebileceği gençliktir..."

Eserleri: Tanrıöver, Hamdullah Suphi. **Dağ Yolu**, I. Kitap, Ankara: Türk Ocakları Hars Heyeti Yayını, 1928., **Dağ Yolu**, II. Kitap, Ankara: Türk Ocakları Hars Heyeti Yayını, 1931, **Günebakan**, Ankara, 1929, **Dağyolu ve Günebakan'dan Seçmeler**, (Haz. M. Necati Sepetçioğlu), İstanbul: MEB Yayınları, 1971.

Şaduman HALICI

KAYNAKÇA

Atatürk Devri Fikir Hayatı, Haz. M. Kaplan, İ. Enginün, Z. Kerman, N. Birinci, A. Uçman, Cilt I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.

BAYDAR, Mustafa, **Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları**, Menteş Kitabevi, İstanbul 1968.

ÇALTIK, Arzu, **Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Türk Milliyetçiliği Tarihindeki Yeri**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Şubat 1997.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi-Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923**, Cilt III, TBMM Basımevi, Ankara 1995.

DAĞISTANLI, Adil, "Hamdullah Suphi'nin Romanya Büyükelçiliği ve Gagauz Türkleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, S 54, C XVII, Kasım 2002.

HALICI, Şaduman, "Türk Ocaklarının Yeniden Açılışı ve Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Beyannamesi", **Türk Dünyası Araştırmaları**, S 172, Ocak-Şubat 2008, s.7-20.

SARIHAN, Zeki, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, Cilt I, II, III, IV, TTK Yayınları, Ankara 1993, 1994, 1995, 1996.

SARINAY, Yusuf, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994.

SERARSLAN, Halim, **Hamdullah Suphi Tanrıöver**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1995.

TEVETOĞLU, Fethi, **Hamdullah Suphi Tanrıöver**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 8. Cilt, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998, s.232-233.

Türk Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi, Haz. İhsan Işık, 8. Cilt, Elvan Yayınları, Ankara 2006, s.3417-3420.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-1991, TBMM Basımevi, Ankara 1994.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Kuruluşundan Günümüze Hükûmetler, T.C. Başbakanlık Personel ve Prensipeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1998.

Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi, Haz. İhsan Işık, Elvan Yayınları, Ankara 2004, s.1707.

ÜSTEL, Füsun, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)**, İletişim Yayınları, İstanbul 1997.

17/05/2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hamdullah-suphi-tanriover-1885-1966/?pdf=3625> adresinden erişilmiştir